

РОЗДІЛ 1 ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА ТА ІДЕОЛОГІЯ

УДК 323.39(470+571)«199/2019»

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2019.19.1>

ВПЛИВ ПРОВЛАДНИХ ТА ОПОЗИЦІЙНИХ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ЕЛІТ КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТ. НА ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНИХ МАТРИЦЬ СУСПІЛЬСТВА

INFLUENCE OF PRO-GOVERNMENT AND OPPOSITION INTELLECTUAL ELITES OF RUSSIA AT THE END OF XX – BEGINNING OF XXI CENTURY ON THE FORMATION OF EMOTIONAL MATRICES OF SOCIETY

Білозерова Я.В.,

*аспірант кафедри політології**Одеського національного університету імені І.І. Мечникова*

У статті обґрунтовано, що інтелектуальні еліти Росії є джерелом формування «емоційних матриць» росіян (форм сприйняття й реагування населення на виклики соціальної дійсності), які характеризувалися певними трансформаціями в період із кінця ХХ – початку ХХІ ст. Стаття націлена на концептуалізацію основних елементів «емоційних матриць» російського суспільства, сформованих під впливом провладних та опозиційних інтелектуальних еліт Росії кінця ХХ – початку ХХІ ст. Дослідження здійснено з використанням методики контент-аналізу політичного дискурсу російського суспільства. Визначено основні сенсові елементи провладного та опозиційного дискурсів Росії. Доведено, що застосування контент-аналізу дає змогу виявити ціннісні орієнтири інтелектуальної еліти, визначити актуальні ціннісні теми, оцінити динаміку тематики дискусій упродовж досліджуваного періоду за допомогою визначення дискурсивних фреймів. Наукова новизна зазначеного підходу полягає в тому, що вперше застосування методики контент-аналізу спрямовано на виявлення основних сенсових фреймів провладного та опозиційного дискурсів інтелектуальної еліти Російської Федерації. Доведено, що провладні представники інтелектуальної еліти РФ упродовж кінця ХХ – початку ХХІ ст. через ЗМІ, власні праці за допомогою відповідних фреймів позиціонували переважно схожі позиції підтримки сталінізму, радянської епохи, персоніфікації та моноцентризму влади, неприйняття опозиційних рухів, апологію культу Путіна. Установлено, що опозиційні представники інтелектуальної еліти РФ протягом зазначеного хронологічного періоду просувають позиції десталінізації, демократизації, критики російської влади. Відповідні фрейми, що позиціонуються вказаними представниками інтелектуальної еліти РФ, формували дзеркальні емоційні матриці (норми поведінки, реакції) росіян упродовж досліджуваного періоду.

Ключові слова: емоційні матриці, інтелектуальні еліти, суспільство, провладні сили, опозиційні сили, контент-аналіз, демократизація.

The article substantiates that the intellectual elites of Russia are the source of the formation of “emotional matrices” of Russians (forms of perception and response of the population to the challenges of social reality), which were characterized by certain transformations between the end of the XX and the beginning of the XXI centuries. The article is aimed at conceptualizing the main elements of the “emotional matrices” of Russian society, formed under the influence of the pro-government and opposition intellectual elites of Russia in the late twentieth and early twentieth centuries. The research was carried out using the content-analysis technique of political discourse in Russian society. The main semantic elements of the pro-government and opposition discourses of Russia are identified. It is proved that the use of content analysis allows to identify the values of the intellectual elite, allows to determine the actual value topics, to evaluate the dynamics of the topics of discussions during the study period, by determining the discursive frames. The scientific novelty of this approach is that for the first time the application of the content analysis technique is aimed at identifying the main meaning frames of the ruling and opposition discourses of the intellectual elite of the Russian Federation. It is proved that the pro-governmental representatives of the intellectual elite of the Russian Federation during the end of XX-beginning of XXI century. through the media, their own works, using appropriate frames, have predominantly positioned similar positions in support of Stalinism, the Soviet era, personification and monocentrism of the authorities, rejection of opposition movements, and apology of the Putin cult. It is established that the opposition representatives of the intellectual elite of the Russian Federation during the specified chronological period promote the positions of de-Stalinization, democratization, and criticism of the Russian authorities. The corresponding frames, positioned by the indicated representatives of the intellectual elite of the Russian Federation, formed the mirror emotional matrices (norms of behavior, reactions) of Russians during the studied period.

Key words: emotional matrices, intellectual elites, society, pro-government forces, opposition forces, content analysis, democratization.

Постановка проблеми. Будь-яка нація є анонімною соціальною спільнотою. Більшість її членів ніколи не будуть знайомі особисто один із одним. У цих умовах єдність великої соціальної групи, а також її солідарна дія у сфері політики забезпечується (крім суто адміністративних методів) колективним «споживанням» загальних ідей, цінностей, норм поведінки тощо. Важливу роль у створенні й підтримці існування нації як «уявної спільноти» (Б. Андерсон) відіграють ті «емоційні матриці», які створюються представниками духовної, інтелектуальної еліти конкретного суспільства. Основними засобами створення й водночас трансляції цих матриць є художня література, мистецтво та загалом суспільно-політичний дискурс, актором якого є інтелігенція. Отже, найважливішим науковим напрямом, що задає світогляд для основи дослідження, є конструктивізм, центральним концептом аналізу – «емоційна матриця», а методом – контент-аналіз провладного й опозиційного дискурсів у сучасній Російській Федерації.

Колективна ідентичність, яка притаманна більшій частині радянського суспільства до початку процесів розвалу СРСР, після виникнення незалежних держав (колишніх республік Радянського Союзу) зазнала глибокої та затяжної кризи. Колективна ідентичність не є природною характеристикою суспільства, вона є результатом цілеспрямованого впливу на певну спільноту з метою отримання підтримки певних ідей, принципів. Формування нового політичного простору в Російській Федерації після виходу з СРСР пов'язано з пошуками політиків легітимізаційних ресурсів своєї влади. Для створення належної підтримки громадян необхідно було забезпечити відповідний образ панівної політичної сили. Як провладні, так й опозиційні політичні курси потребували формування відповідних формалізованих орієнтирів і зразків поведінки суспільства у відповідь на ті або інші події, політичні рішення. Створення відповідних «емоційних матриць» потребувало розуміння національних особливостей росіян, знання їхнього сприйняття історії, культурного розвитку тощо. Тому не випадково саме інтелектуальні еліти Росії стали джерелом формування «емоційних матриць» росіян, які характеризувалися певними трансформаціями в період із кінця XX – початку XXI ст.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Указане питання на сучасному етапі розвитку політичної науки не розкрито на належному рівні, що свідчить про актуальність обраної теми дослідження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета дослідження – концептуалізація основних елементів «емоційних матриць» російського суспільства, сформованих під впливом провладних та опозиційних інтелектуальних еліт Росії кінця XX – початку XXI ст. Для досягнення

вказаної мети визначено такі завдання: 1) розроблення методичного забезпечення аналізу основних елементів «емоційних матриць» російського суспільства, сформованих під впливом провладних та опозиційних інтелектуальних еліт Росії кінця XX – початку XXI ст.; 2) аналіз зазначеної проблематики відповідно до визначеного методичного підходу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дискурсивний підхід і метод контент-аналізу набувають широкого застосування серед науковців, які вивчають різні соціальні, політичні процеси, явища на рівні політології, соціології, міждисциплінарному рівні тощо.

Варто відмітити, що дискурс інтелектуальної еліти є одним зі складників загального дискурсу суспільства, він стосується різних проявів об'єктів, процесів, комунікацій у суспільно-політичному та/або економічному житті країни.

Стосовно методології автор пропонує скористатися методом контент-аналізу [7], який передбачає знаходження зв'язку між розвитком певного об'єкта (процесу) та використанням мови у відповідь і/або в цілях розвитку досліджуваного об'єкта (процесу). У цьому випадку в дослідженні контент-аналіз буде використано для оцінювання виникнення елементів «емоційних матриць» на певні суспільно-політичні події, ситуації тощо під впливом провладних та опозиційних представників інтелектуальної еліти РФ. У наукових працях більшою мірою акцентується увага на сутності й теорії контент-аналізу суспільно-політичного дискурсу, але немає формалізованого методичного підходу, який би містив чітке визначення етапів дослідження, їх обґрунтування. Автори переважно вказують на те, що використовують указаний метод, наводять результати емпіричних досліджень, при цьому не концентруються на методичному забезпеченні.

Для усунення зазначеної проблеми спробуємо визначити методичний підхід до проведення контент-аналізу дискурсу провладних та опозиційних представників інтелектуальної еліти РФ упродовж кінця XX – початку XXI ст., пов'язаного з їхнім впливом на формування «емоційних матриць» суспільства країни. У рис. 1 подано авторський підхід до вирішення цього питання.

Виходячи з логіки запропонованого авторського підходу, варто констатувати, що він націлений на встановлення характеру участі провладних та опозиційних представників інтелектуальної еліти РФ упродовж кінця XX – початку XXI ст. у формуванні «емоційних матриць» суспільства країни і здійснюється через застосування контент-аналізу.

На першому етапі здійснюється визначення переліку найбільш впливових провладних та опозиційних представників інтелектуальної еліти РФ упродовж кінця XX – початку XXI ст. (таблиця 1).

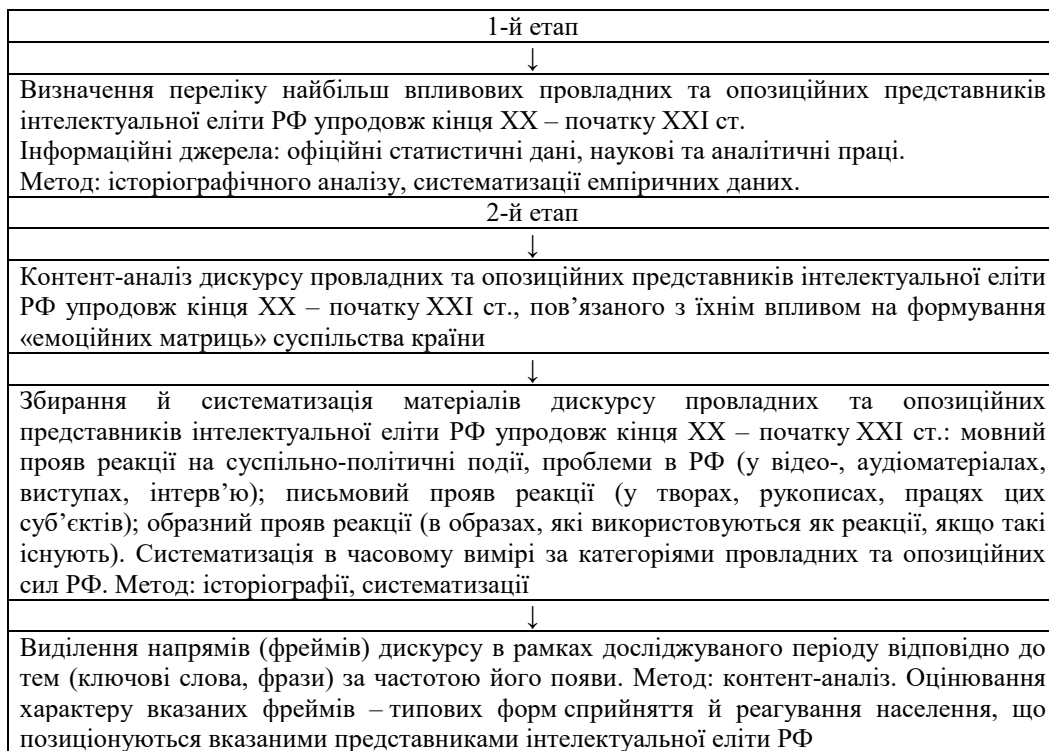

Рис. 1. Схема проведення контент-аналізу дискурсу провладних та опозиційних представників інтелектуальної еліти РФ упродовж кінця ХХ – початку ХХІ ст., пов'язаного з їхнім впливом на формування «емоційних матриць» суспільства країни

Джерело: авторська розробка

Таблиця 1

Перелік найбільш впливових провладних та опозиційних представників інтелектуальної еліти РФ упродовж кінця ХХ – початку ХХІ ст.

№ з/п	ПІБ представників інтелектуальної еліти РФ	Характеристика діяльності
I	Провладні	
1	М. Михалков (просуває ідеї підтримки державництва, православ'я, є путінським ідеологом, активно підтримує російську владу щодо присутності РФ в інших регіонах)	Режисер, продюсер, актор, народний артист РРФСР, очолює культурні, гуманітарні фонди, установи, ведучий
2	О. Проханов (з 2009 р. активно підтримує російську владу), ідеолог культури Путіна, Сталіна	Письменник, публіцист, сценарист, редактор, журналіст, суспільний діяч
3	С. Кургінян (з 1996 р. активно підтримує російську владу переважно через участь у телевізійних, Інтернет-проектах (Суть часу, Історичний процес))	Театральний режисер, політичний діяч, політолог, автор і ведучий історичних і політичних проектів
4	М. Шевченко (активно підтримує російську владу щодо присутності РФ в інших регіонах, ведення військових дій і втручання у внутрішньополітичні справи інших країн через медіапростір)	Телеведучий, журналіст, редактор, публіцист, ведучий блогу на Ютуб (ютубер), політик, експерт із релігійної та етнокультурної політики
II	Опозиційні	
1	М. Сванідзе (стоїть на позиціях протидії фальсифікації історії, є послідовним критиком політики сталінізму й намагання реабілітації особи Й. Сталіна)	Історик, журналіст
2	Л. Гозман (виступає проти втручання РФ у внутрішні справи інших країн, у т. ч. України, в публікаціях, виступах, дебатах)	Політик, президент Загальноросійського суспільного руху «Союз правих сил»
3	Ю. Пивоваров (у наукових працях критикує авторитаризм російської влади)	політолог, історик, доктор політичних наук, академік РАН
4	Д. Биков (опозиційно налаштований до російської влади, критик політики сталінізму, входив до ТОП-10 персон, яких громадяни хотіли бачити й чути на протестному мітингу у 2011 р.)	поет, літературознавець, журналіст, письменник, науковець, викладач, біограф, ведучий, співавтор проектів політичної сатири («Громадянин поет», «Господин хороший»)

Складено за матеріалами [2; 17; 23; 26; 28; 29; 30; 32]

Варто відмітити, що всі досліджувані представники інтелектуальної еліти РФ у розрізі категоризації за провладними поглядами характеризуються високим рівнем підтримки офіційної влади РФ, при цьому під час вибору представників з опозиційних кіл ми керувалися тим, щоб ці учасники не підтримували російську владу загалом і позиціонували певні ідеї, принципи, які б не відповідали офіційному курсу керівництва країни. Аналіз результатів дасть змогу оцінити рівень їх належності до опозиції.

На другому етапі аналізу здійснимо контент-аналіз дискурсу провладних та опозиційних представників інтелектуальної еліти РФ упродовж кінця XX – початку XXI ст., пов'язаного з їхнім впливом на формування «емоційних матриць» суспільства країни.

У таблиці 2 подано систематизацію матеріалів і контент-аналіз дискурсу провладних представників інтелектуальної еліти РФ упродовж кінця XX – початку XXI ст.

Таблиця 2

Систематизація матеріалів і контент-аналіз дискурсу провладних представників інтелектуальної еліти РФ упродовж кінця XX – початку XXI ст.

№ з/п	ПІБ представників інтелектуальної еліти РФ/напрями (фрейми) дискурсу	Події, ситуації, яким присвячено матеріали дискурсу	Характер фреймів (типових форм сприйняття й реагування населення, що позиціонуються представниками інтелектуальної еліти РФ)
1	2	3	4
1	М. Михалков		
	... За Єльциним немає партій. За ним Росія. Я – за Росію, а отже, за Єльцина... (виступ з агітаційного роликів М. Михалкова за Б. Єльцина перед президентськими виборами 1996 р.)	Президентські вибори в 1996 р., під час яких перемагає Б. Єльцин (найбільш імовірний кандидат)	Позитивна характеристика Єльцина як представника інтересів Росії, персоніфікація влади (за Росію, а отже, за Єльцина)
	...Нам потрібна симфонія, співвідношення духу народу і влади, співвідношення духу, часу, матеріальних цінностей, віри, надії, любові (виступ М. Михалкова у 2011 р. під час виступу за підтримку партії влади під час виборів до Державної Думи Росії у 2011 р.)	Вибори в Державну Думу РФ у 2011 р.	Заклик до єднання народу та влади (Нам потрібна симфонія, співвідношення духу народу і влади)
	...Вони (М. Горбачов, Б. Єльцин) зробили реальний злочин. ... Їхні дії призвели до розвалу нашої країни! І це найбільша геополітична катастрофа, яка сталася за це сторіччя... (з виступу М. Михалкова у 2016 р. під час його заклик до визнання на міжнародному рівні злочинів М. Горбачова, Б. Єльцина)	Вибори в Державну Думу РФ у 2016 р.	Негативна характеристика колишніх керівників СРСР, РФ в угоду політиці путінської влади, намагання перекласти провину за розвал СРСР (розглядається як негативне явище) на конкретних осіб
	...Вони (опозиційні та вільні ЗМІ) можуть собі уявити, до чого може призвести хаос, бунт, майдан у країні з ядерною зброєю (в Росії)?... (з передачі Бісогон від 14.06.2019)	Опозиційний мітинг у Москві проти політичних репресій, на захист журналіста І. Голунова	Залякування суспільства некеріваністю можливих змін у країні, присвоювання ярликів опозиційній стороні, які не відповідають дійсності в РФ (агресивний лібералізм)
2	О. Проханов		
	... населення, Росія, росіяни боготворять сильну, міцну, суверенну державу – те, чого зараз немає... ...Ім потрібна держава, вони готові запліщити очі на трупи та на кров... (з інтер'ю Ехо Москви 05.03.2007)	Вибори до Державної думи Росії у 2007 р.	Населення, народ Росії прагнуть сильної держави, росіяни моляться на Путіна, який очолює єдину надійну політичну силу та керує сам усією країною, зумів її «підняти», відвести від «біди»
	...І хоча на усунення Сталіна з російської історії кидалися незліченні сили – це усунення не мало успіху. Сталінська зірка продовжувала виблискувати... (з тексту статті О. Проханова, розміщеної в його авторському блозі у 2015 р.)	З кінця 2012, початку 2013 р. починається період призупинення процесу десталінізації, триває до нинішнього часу (2019 р.)	Усунення культу Сталіна неможливе, його любить, боготворить увесь народ, він є неосудним

1	2	3	4
	...Необхідні дуже відверті розмови з народом, які не нагадували б ці прями лінії, занадто спрощені, примітивні... (витяг із коментаря О. Проханова щодо усунення загрози втрати рейтингу В. Путіна серед народу 30.05.2019)	Економічна криза в РФ, політичні мітинги проти репресій, утрата рейтингу В. Путіна	Країна йде віковичним шляхом до російської мрії (сучасної ідеології), цим усім керує Путін, який веде державу крізь перешкоди. Російський народ величний, він розуміє дії влади на шляху до мрії
	... У центрі кожного періоду стоїть великий правитель, який створює державу, підносить її, захищає від ворогів і напастей. Цим правителем є Сталін... У 91-му році весь сталінський імперський масив звалився, перетворився на чорну діру, і ми втратили державу, перестали бути народом. І раптом знову сталося диво, із цієї чорної діри стала з'являтися нова держава, наша п'ята імперія сьогоднішня, держава російська. І в центрі цієї імперії стоїть Путін ... (витяг із виступу щодо теорії О. Проханова про п'яту імперію, п'ятьох правителів Росії 19.09.2019)	Економічна криза в РФ, політичні мітинги проти репресій, утрата рейтингу В. Путіна	Країна розвивається за теорією п'яти імперій, правителів, які підносять її розвиток. Основа та сутність цієї теорії – Сталін у всіх утіленнях. Путін є п'ятим Сталіним, який урятував Росію
3	С. Кургінян		
	Будь-яке переміщення Путіна з поста президента – це не російський варіант Ден Сяопіна, а в кращому випадку «Олександрівська слобода»... (витяг із статті С. Кургіняна від 21.11.2007, присвяченої майбутнім президентським виборам в РФ)	Президентські вибори в РФ (02.08.2008)	Усунення Путіна буде катастрофою для Росії, це неможливо
	...Натепер гарантом виживання південно-осетинського народу є російські війська, а не якісь інші... (витяг з інтерв'ю С. Кургіняна щодо участі РФ ц грузинсько-російській війні 2008 р., яка в російських джерелах називається як грузинсько-осетинський конфлікт 2008 р.)	Російсько-грузинська війна 2008 р.	Російські війська врятували південноосетинський народ, усі країни про це почали говорити, коли це вже відбулося (перекручування історичних фактів і нав'язування їх росіянам)
	... За вісім років (з 1956 по 1964-й) Хрущов і його прихильники звели зі Сталіним усі можливі рахунки... А ось коли зі Сталіним у кінці 80-х років у час перебудови почали зводити рахунки вдруге, то вже не було нічого, крім політтехнологічного надриву. ... Ще через двадцять років, нічого не зрозумівши, нічого по суті, ні додавши до сказаного раніше ... Але ж починають! Перманентне покаяння за сталінщину? Покаяння нон-стоп? З якою метою? Де покаяння – там і применшення (витяг зі статті С. Кургіняна 17.12.2009, присвяченої критиці десталінізації, особливо це стосується етапу, що відбувався у XXI ст.)...	Десталінізація, висвітлення злочинів Й. Сталіна в ЗМІ, кінофільмах, літературі тощо	Росія не повинна каятися за сталінізм, це її принижує
4	М. Шевченко		
	... Десятиліття правління Путіна – це поступовий, дуже повільний розвиток нових соціальних сил, зокрема нової національної буржуазії... (витяг з інтерв'ю М. Шевченка 08.08.2009, присвяченого оцінці десятиріччя правління В. Путіна)	Десятиліття правління В. Путіна	Путін забезпечив пробудження національної самосвідомості

1	2	3	4
	... у Кремля залишилося мало часу для правильного вибору з огляду на вплив головних проблем, зокрема санкції США й соціальне невдоволення в суспільстві. На цьому тлі в Путіна тільки два шляхи. ... (витяг із тексту блогу М. Шевченка 16.08.2018 на сайті Echo Москви, присвяченого оцінці перспектив дій В. Путіна та зовнішньої політики Росії щодо політики втручання в міжнародні конфлікти)	Президентські вибори в РФ (18.03.2018)	У Путіна є єдиний шлях: мінімізувати вплив ліберально-західний, пов'язаний з американськими демократичними угруповання у владі; перестати, вірити своїм республіканським партнерам... ... почати активні дії в зонах американських стратегічних інтересів.

Складено за матеріалами [1; 5; 11; 18; 19; 24; 21; 25; 22; 30; 29; 33; 34; 36].

Таблиця 3

Систематизація матеріалів і контент-аналіз дискурсу опозиційних представників інтелектуальної еліти РФ впродовж кінця ХХ – початку ХХІ ст.

№ з/п	ПІБ представників інтелектуальної еліти РФ/ напрямки (фрейми, рамки) дискурсу	Події, ситуації, яким присвячено матеріали дискурсу	Характер фреймів
1	2	3	4
1	М. Сванідзе		
	... Те, що в Росії коректно називають приєднанням, по суті, я маю на увазі не юридичний термін – це була окупація, яка відповідала секретним домовленостям Гітлера зі Сталінін... Тому я вважаю, що приєднання країн Балтії до СРСР було насильством... (витяг з інтерв'ю М. Сванідзе 09.10.2018, присвяченого питанню окупації країн Балтії в 1939 р.)	Питання відповідальності Й. Сталіна, Радянського Союзу щодо окупації країн Балтії в 1939 р.	приєднання країн Балтії до СРСР було насильством
	... Ми розгорнули всіх сусідів у бік ЄС і НАТО, оживили Північноатлантичний блок і забезпечили собі економічну й технологічну напівізоляцію... Так, якийсь час це невдоволення можна направити зовні, і влада робить це, щоб убезпечити себе, кохану. Усе це дуже нагадує мені події столітньої давності... (витяг з інтерв'ю М. Сванідзе 10.04.2019, присвяченого питанню напівізоляції на міжнародній арені, міжнародним санкціям, пов'язаним зі збройною агресією РФ проти України)	Політика напівізоляції на міжнародній арені, міжнародні санкції, пов'язані зі збройною агресією РФ проти України	Росія своїми воєнними діями спровокувала активацію військ НАТО в Прибалтиці й на Чорному морі. Країни ЄС і Північної Америки ввели економічні санкції проти Російського бізнесу. Це негативно вплинуло на економіку Росії
	... Сталін не зробив усього, що міг для того, щоб урятувати Ленінград, – це безсумнівно... Сталін прагнув увійти в історію як один із батьків революції, але він до неї не мав стосунку: Жовтневий переворот проводили Ленін і Троцький... (витяг з інтерв'ю М. Сванідзе 07.05.2019, присвяченого питанню щодо ролі Й. Сталіна в блокаді Ленінграда)	Десталінізація	Сталін не зробив усього, що міг для того, щоб урятувати Ленінград, на людей йому було все одно
2	Л. Гозман		
	... У СМЕРШ не було гарної форми, але це, мабуть, єдина їхня відмінність від військ «СС». ... І саме це слово – СМЕРШ – має стояти в одному ряду зі словами «СС», «НКВД» і «гестапо», викликати жах та огиду, а не вноситися в назву патріотичних бойовиків. Це так історію відновлюють, та ще й, напевно, «на прохання ветеранів»?... (витяг із тексту блогу Л. Гозмана 12.05.2013, присвяченого виходу на федеральні канали РФ серіалу «СС»)	Вихід на федеральні канали РФ серіалу «СС»	СМЕРШ виконувало ідентичні функції що й «СС», тільки в радянській армії
	... І не було того, як нас постійно намагаються переконати, щоб один етнос – росіяни – рятував іншого – євреїв... (витяг зі статті Л. Гозмана 29.01.2019 щодо ролі росіян як єдиних представників Червоної Армії, що визволяли євреїв із гітлерівських концентраційних таборів)	Питання ролі росіян як єдиних представників Червоної Армії, що визволяли євреїв із гітлерівських концентраційних таборів	Дякувати звільненню євреїв повинні були солдатам-визволителям, а не високопоставленим воєнначальникам і владі Радянського Союзу.

Закінчення таблиці 3

1	2	3	4
	... 5 березня (день смерті Й. Сталіна) є святковим днем. 66 років тому в оточенні соратників, які прагнули також знищення один одного, а не серед скорботних близьких помер диктатор (Сталін)... Зі святом!!!... (витяг із допису Л. Гозмана на його сторінці у Facebook 05.03.2019 з нагоди дня смерті Й. Сталіна)	66 років із дня смерті Й. Сталіна	День смерті Й. Сталіна є святковим днем; якби він прожив ще день, місяць, міг би вбити ще когось
3	Ю. Пивоваров		
	...Будь-яка влада в Росії завжди мала персоніфікований характер; її легітимність багато в чому ґрунтувалася на особистості правителя – царя чи генсека... (витяг із інтерв'ю Ю. Пивоварова 25.11.2016, присвяченого природі російської влади)	Питання щодо природи російської влади	На відміну від ЄС, у Росії ЗМІ підпорядковані «державній машині». Яскраво виражена цензура
	... Сучасна Росія обтяжена спадщиною як радянського часу, так і далеко не найкращими пережитками дореволюційної епохи. Ми живемо в умовах слабкого й пасивного суспільства... (витяг з інтерв'ю Ю. Пивоварова 25.11.2016, присвяченого критиці міжнародної політики ізоляціонізму, яку забезпечила російська влада країні)	Політика міжнародного ізоляціонізму Росії	Менталітет містян Росії, як і раніше, залишається на рівні дореволюційному Російської імперії й відголосків соціалістичної держави, тим самим залишається в інформаційній економічній і соціальній ізоляції
4	Д. Биков		
	...Поява Й. Сталіна на обкладинках шкільних зошитів є страшним злочином проти дітей. Сталін – не «наша історія», а її хворобливий ексцес, патологія, виверт. (витяг зі статті Д. Бикова 10.04.2012, присвяченої критиці явища призупинення явища десталінізації з кінця 2012 р.)	3 кінця 2012, початку 2013 р. починається період призупинення процесу десталінізації, триває до нинішнього часу (2019 р.)	Десталінізація, почата М.С. Хрущовим, у сучасній Росії різко призупинилася. Поява Сталіна на іконах, у шкільних підручниках, на шкільних зошитах має негативний вплив на розвиток сучасного молодого покоління
	... Путін може дозволити собі таку позицію, як протистояння Заходу й заходоцентризму. ... У Квакіна (прототип Путіна з твору «Тимур і його команда») стоїть на чолі кута, що він може собі дозволити бути поганим – він сильний, він нахабний... (витяг з інтерв'ю Д. Бикова 03.07.2019, присвяченого висловленню В. Путіним думки про крах лібералізму)	Висловлення В. Путіним думки про крах лібералізму	Путін може дозволити собі позицію протистояння Заходу й заходоцентризму
	...удушення – справді улюблений прийом Володимира Путіна... ..Путін задушив тут в обіймах, із найкращими намірами, все, що було тут живого, перспективного й, отже, небезпечного (витяг зі статті Д. Бикова 17.09.2019, присвяченої знищенню в Росії всіх проявів опозиційності)	Проблема знищення в Росії всіх проявів опозиційності	Улюблений прийом Путіна в здюдо – «удушення». Биков порівнює цей прийом із діями на політичній арені

Складено за матеріалами [8; 10; 12; 13; 14; 15; 23; 31; 35].

Зважаючи на результати дослідження, представленого в таблиці 3, можемо відмітити таке. Представники провладного дискурсу транслюють на суспільство емоційні матриці, основними атрибутами яких є нав'язування ідеї нерозривності народу та влади; залякування народу некерованістю революції, яка може виникнути, якщо до влади прийдуть опозиціонери або ліберали; персоніфікація влади; нав'язування осудження десталінізації; перекручування історичних фактів; підтримка та вплив на розвиток культу Путіна; схвалювання втручання Росії в міжнародні конфлікти.

У таблиці 3 подано систематизацію матеріалів і контент-аналіз дискурсу опозиційних представ-

ників інтелектуальної еліти РФ упродовж кінця ХХ – початку ХХІ ст.

Зважаючи на результати дослідження, представленого в таблиці 3, можемо відмітити таке. Представники опозиційної інтелігенції транслюють на суспільство емоційні матриці, основними атрибутами яких є критика фальсифікації історії, політики сталінізму, втручання РФ у внутрішні справи інших країн, виступають проти авторитаризму російської влади та ізоляціонізму зовнішньої політиці, указують на існування не інституційної, а «вотчинної», патримоніальної влади.

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Проведено контент-аналіз

дискурсу провладних та опозиційних представників інтелектуальної еліти РФ упродовж кінця ХХ – початку ХХІ ст., пов'язаного з їхнім впливом на формування «емоційних матриць» суспільства країни. Дослідження здійснено з використанням авторської методики оцінювання. Визначено, що наукова новизна зазначеного підходу полягає в тому, що вперше в політичній науці наведено комплексне методичне забезпечення контент-аналізу оцінювання ролі провладних та опозиційних представників інтелектуальної еліти РФ упродовж кінця ХХ – початку ХХІ ст. у формуванні «емоційних матриць» суспільства країни. Доведено, що

провладні представники інтелектуальної еліти РФ упродовж кінця ХХ – початку ХХІ ст. через ЗМІ, власні праці за допомогою відповідних фреймів позиціонували переважно схожі позиції підтримки сталінізму, радянської епохи, персоніфікації влади, неприйняття опозиційних рухів, культу Путіна. Опозиційні представники інтелектуальної еліти РФ упродовж кінця ХХ – початку ХХІ ст. просувають позиції десталінізації, критики російської влади. Відповідні фрейми, що позиціонуються вказаними представниками інтелектуальної еліти РФ, формували дзеркальні «емоційні матриці» росіян упродовж досліджуваного періоду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Александрова А. Російські обженуть кавказців по народжуваності. URL: <https://nvdaily.ru/info/16543.html> (дата звернення: 03.09.2019).
2. Андерсон Б. Уявні спільноти. Роздуми про витоки та розповсюдженні націоналізму. Москва : КАНОН-прес-Ц, Кучково поле, 2001. 288 с.
3. Березкін А.К. Криза національної ідентичності в Росії. URL: <http://www.jurnal.org/articles/2012/polit14.html> (дата звернення: 03.09.2019).
4. Бесогон ТВ, передача від 14.06.2019. «Незалежні в погонах». Микита Михалков. URL: <https://kinosshow.com/politicheskije-tok-shou/besogon-tv/besogon-tv-peredacha-ot-14-06-2019-nikita-mihalkov.html> (дата звернення: 03.09.2019).
5. Бляхер Л.Є. Російський політичний дискурс і концептуалізація стає політичного простору. *Поліс*. 2002. № 3. С. 31–40.
6. Будаев Е.В. Сопоставительная метафорология. Нижний Тагил : НТГСПА, 2011. 330 с.
7. Биков Д. Бажання душати і перемога будь-якою ціною. URL: <https://sobesednik.ru/dmitriy-bykov/20190916-dushi-prekrasnye-poruyu> (дата звернення: 20.09.2019).
8. Биков Дмитро: Йосип Сталін на обкладинках зошитів – страшний злочин проти дітей. URL: <https://www.city-n.ru/view/301365.html> (дата звернення: 03.09.2019).
9. Биков Дмитро: Путін може собі дозволити бути поганим. URL: <https://rtvi.com/opinions/bykov-putin-bad-bad-boy/> (дата звернення: 03.09.2019).
10. Гаджієв К.С. Національна ідентичність: концептуальний аспект. *Питання філософії*. 1968. № 10. С. 3–16.
11. Гозман Л. Я не відчуваю подяки до Радянського Союзу і особисто до товариша Сталіна. URL: <https://blog.newsru.com/article/29jan2019/holokost> (дата звернення: 03.09.2019).
12. Гудков Л. Ресталінізація на зміну десталінізації. URL: <http://www.cogita.ru/a.n.-alekseev/kontekst/restalinizaciya-na-smenu-destalinizacii> (дата звернення: 03.09.2019).
13. Дворянова О. Сванідзе: Сталін не врятував Ленінград через заздрість. URL: <https://nsn.fm/society/stalin-posobnik-gitlera-v-bloka-de-leningrada> (дата звернення: 03.09.2019).
14. Журнал Леоніда Гозмана (Подвигу солдатів СС присвячується). URL: <https://leonid-gozman.livejournal.com/150225.html?page=19> (дата звернення: 03.09.2019).
15. Зорін А. Поява героя. З історії російської емоційної культури 18–19 ст. Москва : Новое литературное обозрение, 2016. 568 с.
16. Ідеолог сепаратистів: Росія постачає ДНР сучасну бронетехніку. URL: <https://web.archive.org/web/20140826040011/http://www.hromadske.tv/society/boioviki----dnr----zhaliyutsya-shcho-rosiya-pogano/> (дата звернення: 03.09.2019).
17. Кадиров висловив догану Михалкову за те, що він думає не про те, що треба. URL: <http://www.dsnews.ua/society/kadyrov-sdelal-vygovor-mihalkovu-za-to-cto-on-dumaet-ne-23022016102100> (дата звернення: 03.09.2019).
18. Кому потрібен Сталін? URL: <https://echo.msk.ru/programs/exit/50062/> (дата звернення: 03.09.2019).
19. Мусієздов А.А. Територіальна ідентичність в сучасному суспільстві. *Лабіринт. Журнал соціально-гуманітарних досліджень*. 2013. № 5. С. 51–59.
20. Кургінян С. Оборотним чи «реформи Путіна»? URL: <http://www.kurginyan.ru/publ.shtml?cmd=art&theme=10&auth=10&id=2005> (дата звернення: 03.09.2019).
21. Кургінян С. Правда про Сталіна. URL: <http://www.kurginyan.ru/publ.shtml?cmd=art&theme=10&auth=10&id=2271> (дата звернення: 03.09.2019).
22. «Нас чекають важкі часи». Академік Юрій Пивоваров про сьогодні і майбутнє Росії через призму її минулого. URL: https://lenta.ru/articles/2016/11/25/hard_times/ (дата звернення: 03.09.2019).

23. Микита Михалков: «Я буду за Путіна». URL: http://ruskline.ru/news_rl/2011/04/11/nikita_mihalkov_ya_budu_zh_putina/ (дата звернення: 03.09.2019).
24. Громадські просять прокуратуру перевірити «Сльцин-центр». URL: <https://regnum.ru/news/society/2292088.html> (дата звернення: 03.09.2019).
25. Полунін А. Мітинги 4 лютого показали: щоб зберегти владу, еліта буде вимушена переходити до насильства. URL: <https://svpressa.ru/society/article/52373/> (дата звернення: 03.09.2019).
26. Попов Р.А. Політичний дискурс: проблема теоретичної ідентифікації. URL: academy.gov.ua/ej/ej2/txts/pol-prav/05prarti.pdf (дата звернення: 02.07.2019).
27. Проханов О.А. Напівпровідники. Пустеля. Москва : Велика російська енциклопедія, 2015. С. 650.
28. Проханов О. Містичний сталінізм. URL: <http://zavtra.ru/blogs/misticheskij-stalinizm-> (дата звернення: 03.09.2019).
29. Проханов О. Все це призводить до збіднення: Путін повинен відверто поговорити з народом. URL: https://tsargrad.tv/news/vse-jeto-privodit-k-obedneniju-putin-dolzhen-otkrovenno-pogovorit-s-narodom-prohanov_201747 (дата звернення: 03.09.2019).
30. Проханов О. Росію врятує «П'ятий Сталін». Це може бути блондин величезного зросту. URL: <https://www.perm.kp.ru/daily/27031.4/4094698/> (дата звернення: 03.09.2019).
31. Саркісов Г. Микола Сванідзе: «У 90-е дихалося вільніше». URL: <https://lgz.ru/article/-14-6686-10-04-2019/nikolaj-svanidze-v-90-e-dyshalos-svobodnee/> (дата звернення: 03.09.2019).
32. Сванідзе Н. Сталінізм і фашизм: обидва гірше. URL: <https://www.kommersant.ru/doc/1271736> (дата звернення: 03.09.2019).
33. Таранов С. Які біси поплутали Бесогона. URL: <https://newizv.ru/article/general/27-03-2017/kakoy-besropotal-besogona> (дата звернення: 03.09.2019).
34. Шевченко М. Путін зумів багатьох обдурити. URL: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:T2EBFCU-7g4J:www.russ.ru/Mirovaya-povestka/Putin-sumel-mnogih-obmanut+&cd=31&hl=uk&ct=clnk&gl=ua> (дата звернення : 03.09.2019).
35. Янчіс В. Микола Сванідзе: сьогодні Росія – авторитарна країна, в цьому немає ніяких сумнівів. URL: <https://ru.delfi.lt/news/live/nikolaj-svanidze-segodnya-rossiya-avtoritarnaya-strana-v-etom-net-nikakih-somnenij.d?id=79262599> (дата звернення: 03.09.2019).
36. 9tv (Ізраїль): Відомий антисеміт закликав Путіна не стати Миколою II і не заважати удару по Ізраїлю. Дата оновлення: 03.09.2019.